

NAVIJEŠTANJE SOCIJALNE MISLI I REEVANGELIZACIJA

Dr. Josip BALOBAN

0. NAMJESTO UVODA

Već na VI. simpoziju Vijeća biskupskih konferencija Europe pod naslovom »Sekularizacija i evangelizacija danas u Europi« 1985. u Rimu kardinal Godfried Danneels govori o postkršćanskoj situaciji na starom kontinentu i o »drugoj evangelizaciji« toga kontinenta.¹ Jer Europa živi velikim dijelom u odsutnosti Boga, štoviše u njegovoj negaciji na teoretskoj i na praktičnoj razini; njezina »druga« evangelizacija, za razliku od prve, mora polaziti od bezboštva i agnosticizma. Tu »drugu« evangelizaciju neki nazivaju »novom evangelizacijom« ili pak reevangelizacijom. Kod svih tih sintagmi misli se na evangelizaciju ljudi na prostorima gdje se već jednom dogodilo naviještanje Radosne vijesti i misli se na ponovnu evangelizaciju osoba koje su pripadnici Kristove Crkve, ali su se u međuvremenu distancirali od svoje Crkve u najrazličitijim stupnjevima distanciranja sve do stupnja ravnodušnosti prema vjeri i Crkvi. Naposljetku misli se i na osobe koje se dosad nikad nisu susrele s Radosnom viješću putem izričitoga prvotnog navještaja.

Po nekim nekatoličkim autorima upravo proklamirana i propagirana »nova evangelizacija« s katoličke strane može biti ekumensko opterećenje, budući da, primjerice, kod evangeličkih kršćana postoje strahovi od rekatoliziranja Europe. Tako prof. Reinhard Frieling upozorava da »reevangelizaciju« Europe nekatoličke crkve Istočne Europe često doživljavaju kao »rekatoliziranje« Europe.² Po njegovu shvaćanju čitav ekumenski problem u tako proklamiranoj koncepciji katoličke Europe temelji se u samom teoretskom pristupu problematici, budući da se često govori općenito o »kršćanstvu« i spominje izraz »kršćanski«, a pritome se u konkretnoj stvarnosti većinom misli »Rimokato-

---

1 Godfried DANNEELS, *Evangelizirati »sekulariziranu« Evropu*, u: Vijeće biskupskih konferencija Evrope, *Evangelizirati »sekulariziranu« Evropu*. Šesti simpozij evropskih biskupa – Rim 07–11. listopada 1985. Zagreb, 1986, KS, Dokumenti 80, str. 22–58, ovdje 24.

2 Izjava Reinharda Frielinga citirana je prema: REIHARD, *Modesto, Rekatholisierung Europas? Katholische Anmerkungen zur Besorgnis vieler, Protestanten vor einem vereintem Europa*, u: KNA – OKI, br. 27, od 26. lipnja 1991. str. 15.

lička Crkva« i »katolički«. S tim u vezi nekatolički krugovi govore, dapače, o tendenciji prema nekoj vrsti »katoličkog totalitarizma«, zaključuje Reihard Frieling. Jesu li ti strahovi opravdani i želi li Katolička Crkva uistinu opteretiti interkonfesionalni dijalog, ako je na Drugome vatikanskom saboru izričito rekla da je povezana (»coniuunctam«) i želi biti povezana sa svima koji su kršteni i ne ispovijedaju potpunu vjeru ili ne prakticiraju jedinstvo zajednice s Petrovim nasljednikom?³ Na sve te strahove biskup iz Budweisa Mislav Vlk odgovara:⁴ Govoreći o »rekristijanizaciji« i o »reevangelizaciji« Europe Papa nipošto ne misli na totalnu rekatolizaciju. I to stoga jer nema katoličkog, ortodoksnog ili protestantskog evanđelja. Ovdje se sigurno misli »da se Europa ponovno dobro upozna s Duhom i sadržajem Radosne vijesti, ne više, ali ne ni manje«.⁵ Stoga svjesni izrečenih bojazni od strane nekatoličkih autora biskupi Europe u svojoj Izjavi iz Vatikana 1991, a u povodu posebnog skupa Biskupske sinode za Europu, izričito izjavljuju da nova evangelizacija »nije plan takozvane 'restauracije' Europe prošlosti«, nego poticaj za novim otkrivanjem vlastitih kršćanskih korijena.⁶ Isto je tako ta nova evangelizacija »zajednička zadaća svih kršćana«, budući da u toj Europi djeluju komplementarne kršćanske tradicije.⁷ Svim tim tradicijama i crkvenim zajednicama dano je neiscrpivo blago objave dovršene u Isusu Kristu; za sve njih nema »drugog evanđelja«; evanđelje je dano svim kulturama i civilizacijama i, naposljetku, Duh Sveti brine se za to da je Božja riječ uvijek nova.⁸ Zato se i ta zadaća Kristovih crkava zove novom evangelizacijom. No ona se zove novom i po svojim adresatima kojima je upravljena. A usmjerena je pojedincima ukorijenjenim u srcu Crkve neovisno o stupnju njihove crkvenosti, zatim onima koji su izvan Crkve i još daleko od nje, uključivo i onima koji Kristovu Crkvu gledaju sa skepsom i čak s osjećajem odbojnosti.⁹ U pojedinim dijelovima Europe odrasle su čitave generacije koje nisu upoznate s evanđeljem. Erfurtski biskup Joachim Wanke iznosi informaciju prema kojoj je samo ujedinjena Njemačka, s najmanje 10 milijuna nekrštenih ljudi s područja bivše Istočne Njemačke, postala »misijska zemlja«.¹⁰

A u odnosu na međusobnu nužnu povezanost socijalne misli Crkve i reevangelizacije, kojoj je posvećeno ovo predavanje, citirajmo riječi pape Ivana Pavla II. iz njegove enciklike »Centesimus annus«: »'Nova evangelizacija', koja je hitno potrebna modernom svijetu i za kojom smo češće išli, mora ubrojiti u svoje bitne komponente *naviještanje socijalnog nauka Crkve*, koji je još uvijek, kao u doba Lava XIII, prikladan da pokaže pravi put kako bi se odgovorilo velikim izazovima suvremenog doba dok raste nepovjerenje prema ideologijama. Treba da ponovimo, kao što je činio već papa Lav, da *nema pravog rješe-*

3 *Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen gentium«*, II vatikanski koncil, latinski i hrvatski, Zagreb, 1970, t. 15.

4 Odgovor biskupa Mislava Vlka citiran prema *Modesto* (1991), str. 15.

5 Isto, str. 15.

6 *Biskupska sinoda. Posebni skup za Europu. Da bismo bili svjedoci Krista koji nas je oslobodio*. Izjava iz Vatikana 1991, Zagreb, 1992, KS, Dokumenti 97, t. 3.

7 *Biskupska sinoda* (1992), t. 7.

8 Isto, t. 3.

9 Isto, t. 5.

10 Izjava biskupa Joachima Wankea citirana je prema: *Kirche und Welt: Diagnose und pastorale Antworten*, u: KNA – ID, br. 30 od 25. srpnja 1991, str. 4.

nja 'socijalnog pitanja' izvan evanđelja i da, s druge strane, 'nove stvari' mogu u njemu naći svoj prostor istine i dužnu moralnu impostaciju.«¹¹

1. SOCIJALNA MISAO CRKVE I EVANGELIZACIJA IDU ZAJEDNO

Evangelizacija je izričit izraz zainteresiranosti i vidljiv proces zauzetosti Kristove Crkve za konkretnog čovjeka ove naše povijesne epohe. Po evangelizaciji Crkva se, ponajprije u Isusovo ime, želi obratiti svakom čovjeku i čitavom čovječanstvu da sam čovjek u sebi prepozna Božju sliku, da u drugome otkrije i zavoli tu sliku i da u prirodi, pored ljudskih tragova, uoči tragove i zakonitosti Božje, koji su dani i za nadolazeće generacije. U svom teorijskom shvaćanju i praktičnom pastoralnom djelovanju Kristova Crkva želi ostvarivati potpunost evangelizacije time što vodi računa »o stvarnim i trajnim odnosima koji postoje između Evanđelja te čovjekova osobnog i društvenog života«. ¹² Stoga je za Crkvu neprihvatljivo ako joj netko osporava ili ako pak sama u svom evangelizatorskom procesu zanemaruje »krajnje ozbiljna i tako uznemirujuća pitanja pravde, oslobođenja, razvoja i mira u svijetu«. ¹³ Upravo tim i drugim pitanjima posvećuje se izuzetna pažnja u socijalnom nauku Crkve posljednjih stoljeća.

1.1. Središte evangelizacije jest osoba Isusa Krista i čovjek

U središtu evangelizacije mora biti ponajprije osoba Isusa Krista, što osobito naglašava papa Ivan Pavao II. u svom govoru održanom u Puebli (Meksiko) 28. siječnja 1979. na otvorenju III. opće konferencije latinskoameričkih episkopata (CELAM, Rio de Janeiro, Medellin, Puebla). ¹⁴ Jer prema enciklici »Evanđelii nuntiandi« nema istinske evangelizacije »ako se ne obznani ime, nauka, život, obećanje, Kraljevstvo, otajstvo Sina Božjega Isusa iz Nazareta«. ¹⁵ U odnosu na novu evangelizaciju biskupi Europe trezveno upozoravaju da autentična kršćanska evangelizacija ponajprije pretpostavlja naviještanje osobe Isusa Krista, koji je središte svega evanđeoskog naviještanja, zatim koji je vrela i temelj evanđeoskih vrijednosti, koje se ne smiju svesti samo na pravdu i mir. ¹⁶ Ishodište evangelizacije nije neka ideja, još manje u povijesti nastala ideologija koja pokreće i okuplja grupe ljudi i čitave narode. U središtu nije skup razrađenih vjerskih, odnosno crkvenih normi, koje omogućuju put prema nevidljivom, a za mnoge apstraktnom Bogu. Naprotiv, u središtu evangelizatorskog djelovanja Crkve nalazi se osoba, i to povijesno konkretno verificirajuća osoba, a za vjernike u uskršnom iskustvu i sad prepoznatljiva i dohvatljiva osoba Isusa Krista. Ta osoba uprisutnjuje u sebi vidljivi i nevidljivi svijet, jer

11 PAPA IVAN PAVAO II, *Centesimus annus, enciklika*, Zagreb, 1991, KS, Socijalni dokumenti Crkve – Koncil 5, t. 5.

12 PAPA PAVAO VI, »Evanđelii nuntiandi«, *apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Zagreb, 1976, KS, Dokumenti 50, t. 29.

13 *Evanđelii nuntiandi*, t. 31.

14 Citirano prema Marijan VALKOVIĆ, *Uvod*, u: *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Zagreb, 1991, KS, Socijalni dokumenti Crkve – Koncil 3, V-XXXVI, ovdje XXV.

15 *Evanđelii nuntiandi*, t. 22.

legitimno posreduje između nevidljivog Boga i vidljivog čovjeka unutar svoje empirički prepoznatljive Crkve kao i izvan nje. Svojim životnim programom kao i svojim univerzalnim spasenjskim značenjem Isus iz Nazareta započinje i ostvaruje novi svijet osobnoga čovjekova dostojanstva i novih korektnih odnosno istinskih međuljudskih odnosa.

Istodobno s osobom Isusa iz Nazareta u središtu evangelizacije mora biti i povijesno konkretni, a ne apstraktni i samo u filozofskoj i teološkoj teoriji prisutni čovjek. Cilj evangelizacije jest promaknuće čovjeka u njegovoj egzistencijalnoj i kulturološkoj uvjetovanosti i ambijentalnosti. Svjesna toga cilja Crkva kontinuirano traži i pronalazi nove putove, odnosno nove metode za evangelizaciju »koja unapređuje čitava čovjeka«. ¹⁷ Stoga je integralni čovjek adresat crkvenog naviještanja, i to čovjek sa svim svojim temeljnim i sekundarnim individualnim potrebama. U čovjeku Crkva ponajprije susreće osobu, čije je dostojanstvo transcendentnog podrijetla i u svom antropološko-teološkom ishodištu postaje konstitutivnim elementom same Crkve. Dostojanstvo, sloboda, rast i blagostanje čovjeka kao osobe transcendiraju sve društvene zakone i pozitivne crkvene propise. Polazeći od tog uvjerenja, osobito nakon drugoga svjetskog rata, Crkva je u središte svojih socijalnih poruka stavila dostojanstvo osobe. To potvrđuje i najnovija enciklika »Centesimus annus«, koja izričito naglašava da je »ispravno poimanje ljudske osobe i njezine jedinstvene vrijednosti« potka i vodič za sav socijalni nauk Crkve. ¹⁸

1.2. Socijalna dimenzija sastavni je dio naviještanja evanđelja

Motiviranost i nadahnuće za socijalni nauk u naviještanju i djelovanju Crkve ne proizlazi iz želje te Crkve da svojim adresatima nametne svoju koncepciju, nego ta motiviranost proistječe iz brige i odgovornosti za realnog »konkretnog« i »povijesnog« čovjeka. ¹⁹ Crkva uvijek gleda i susreće čovjeka u njegovu egzistencijalnom, osobnom i društvenom totalitetu i želi pomagati čovjeku na putu spasenja. Zato i socijalni nauk Crkve sam po sebi »posjeduje vrijednost *instrumenta evangelizacije*: kao takav nagoviješta Boga i otajstvo spasenja u Kristu svakom čovjeku i, zbog istog razloga, otkriva čovjeka njemu samomu«. ²⁰ To spasenje ne događa se izvan povijesnih odrednica, već, naprotiv, unutar raznih povijesnih okolnosti i društvenih ambijentalnosti. Sve to Crkva ima pred očima kad se u svom evangelizatorskom poslanju obraća konkretnom čovjeku određene povijesne epohe. Evanđelje i stvarni život najuže su povezani, budući da su u kršćanskom poimanju svake ljudske osobe djelotvorna ljubav, mir, pravda i razvoj nerazdvojjivi. III. sinoda biskupa, održana 1971. u Rimu, nedvosmisleno će u svom dokumentu naglasiti: »Borba za pravdu i sudjelovanje u preobražaju svijeta u potpunosti nam se pokazuju kao sastavni dio propovijedanja Evanđelja: to jest poslanja Crkve za otkup čovječanstva i njegovo oslobođenje od svake potlačenosti.« ²¹ No evanđeosko oslobo-

16 *Biskupska sinoda* (1992), t. 3.

17 *Centesimus annus*, t. 55.

18 Isto, t. 11.

19 Isto, t. 53.

20 Isto, t. 54.

21 *III. sinoda biskupa, Ministerijalno svećeništvo – Pravda u svijetu*, Zagreb, 1972, KS, Dokumenti 35, str. 36. Citirano i kod VALKOVIĆ (1991), XXIV.

đenje, odnosno oslobođenje koje naviješta evangelizacija, posjeduje svoje dvije posebnosti, kako to ističe »Evangelii nuntiandi«. ²² Prva posebnost očituje se u tome da se evandeosko oslobođenje ne događa samo unutar uskih gospodarskih, političkih, društvenih ili kulturalnih odrednica, koje mogu iz bilo kojih motiva i razloga zanemariti neke čovjekove dimenzije, nego ono kontinuirano ima pred sobom čitavog čovjeka sa svim njegovim dimenzijama, koje uključuju i čovjekovu otvorenost i prema ljudskoj potpunosti i prema Transcendenciji. Druga posebnost oslobođenja koje evangelizacija naviješta ukorjenjuje se upravo u određenoj antropologiji, koja se nikad ne smije žrtvovati potrebama neke strategije, prakse ili uspješnosti. Ta je antropologija nošena kršćanskim humanizmom, koji je istodobno ljudskog i božanskog podrijetla i kršćanskom slikom čovjeka u kojoj čovjek nije autonoman, sam sebi dostatan i usmjeren samo na sebe, nego je heteronoman, jer je teonomno utemeljen i tumačen. ²³ Budući da Crkva ne može navještaj o kraljevstvu Božjem zamijeniti propovijedanjem ljudskih oslobođenja, ona nikad ne poistovjećuje to ljudsko oslobođenje i spasenje u Isusu Kristu. Svojom evangelizacijom Crkva razglasa upravo ono oslobođenje koje je Krist najavio i potvrdio svojom žrtvom na križu. ²⁴

Govoreći o socijalnom nauku Crkve općenito, a posebno o njegovu odnosu prema evangelizaciji, nužno je upozoriti na nekoliko točaka, na koje ukazuje Marijan Valković: ²⁵ 1. evanđelje se naviješta samo onda cjelovito ako je uključena i socijalna komponenta; 2. Polazeći od kršćanskog poimanja čovjeka socijalni je nauk kršćanska socijalna etika u povijesnom i kulturalnom kontekstu, a ne neka nova vrsta sociologije; 3. Socijalni nauk Crkve upravo u ozračju temeljnih kršćanskih antropoloških konstanti uvažava »znakove vremena«, jer je otvoren promjenama koje donosi povijesni razvoj. Unutar tog nauka nužno je razlikovati trajne konstante (etičke i antropološke naravi u kršćanskom smislu) od promjenljivih dijelova, koji podliježu promjenama vremena; 4. Socijalna misao oblikovala se i razvijala unutar povijesnih odrednica. Stoga je nužno i sam socijalni nauk proučavati u povijesnoj perspektivi, tj. promatrati ga u povijesnom kontekstu.

Sve spomenute točke ukazuju na to kako je s jedne strane socijalna misao sastavni dio procesa evangelizacije, a s druge strane kako je unutar te iste evangelizacije potrebno voditi računa o pomacima u metodološkom pristupu u odnosu na socijalni nauk Crkve. U povijesnoj perspektivi taj se pomak događao od pojma »naravi« i »naravnog zakona«, preko sociologijske i povijesne komponente, da bi u posljednje vrijeme išao u pravcu biblijske i teološke dimenzije.

1.3. Socijalni nauk Crkve izričit je poziv na solidarnost i na civilizaciju ljubavi

Kristova Crkva trudi se da svim svojim misaonim i praktičnim djelovanjem stvara uvjete za nastajanje i postupno ostvarenje civilizacije ljubavi, koja je predokus apsolutnog zajedništva čitavog čovječanstva u Očevu krilu. Kako je

²² *Evangelii nuntiandi*, t. 33.

²³ Alexander SCHWAN, *Humanismen und Christentum*, u: Franz BÖCKLE – Franz KAUFMANN – Karl RAHNER, i drugi, *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, Freiburg-Wien, 1981, sv. 19, str. 5–63, ovdje 52.

²⁴ *Evangelii nuntiandi*, t. 38.

²⁵ Vidi VALKOVIĆ (1991), XXX–XXXI.

to zajedništvo ljudskog roda u izričitoj krizi upravo po tome što jedni obiluju u svome bogatstvu, a drugi oskudijevaju u svojim egzistencijalnim potrebama, a velikim dijelom i zbog prakticirane nesolidarnosti, Crkva u svom evangelizatorskom poslanju i u svojoj pastoralnoj usmjerenosti nudi svoj socijalni nauk kao zasebnu kategoriju, koja nije neki »treći put« između *liberalističkog kapitalizma* i *marksističkog kolektivism*a i nije neka ideologija, već je »brižljivo izrađena formulacija rezultata pomnog razmišljanja o složenoj zbilji ljudske egzistencije u društvu i na međunarodnoj razini, i to u svjetlu vjere i crkvene predaje«. ²⁶ Pritom je Crkva svjesna dviju činjenica. Prva se očituje u tome da već od samih početaka kršćanstva socijalna dimenzija kršćanske vjere sadrži u sebi teoriju i praksu kao lice i naličje (M. Valković). U Isusovu djelovanju dato je jedno i drugo. Njegovo zauzimanje za siromašne, na rub društva potisnute i za bolesne, te njegovo potvrđivanje i proglašavanje njihove bitne prednosti u dostojanstvu među svim bićima, bilo je začetak i temeljno opredjeljenje na kojem će se Crkva nadahnjivati tijekom povijesti i na temelju čega će se dogoditi »preferencijalna opcija za siromašne«. ²⁷ Druga činjenica iskazuje se u permanentnoj svijesti Crkve da je i njezina sadašnja socijalna poruka Evanđelja ponajprije temelj i motivacija njezina pastoralnog djelovanja, a ne određena teorija. ²⁸ Riječ je o djelatnom svjedočenju i o ljubavi na djelu. A jedno i drugo odnosi se i na konkretnoga povijesnog čovjeka i na čitave narode kojima se pomaže ući u krug ekonomskog i ljudskog razvitka.

Pape posljednjih stotinu godina s pravom i s evanđeoskom radikalnošću ponajprije su uočili, a zatim su sustavno inzistirali na ostvarenju solidarnosti kao jednog od temeljnih načela političke organizacije bilo u unutarnjem poretku svake nacije bilo unutar međunarodnog poretka. Papa Lav XIII. izrekao je to načelo pod imenom »prijateljstva«, Pio XI. označio ga je imenom »socijalne ljubavi«, Pavao VI. govorio je o »civilizaciji ljubavi«, a sadašnji papa Ivan Pavao II. preferira pojam »solidarnosti«. U dokumentu »Populorum progressio« Pavao VI. uzeo je *razvoj* kao novo ime za mir, ²⁹ a papa Ivan Pavao II. solidarnost proglašava putem koji vodi k *miru* i pospješuje razvoj, pa je mir plod solidarnosti. ³⁰ Solidarnost kao moralno i socijalno ponašanje i djelovanje ne svodi se na osjećaj neke neodređene sućuti ili površnoga ganuća s kojima se susreću toliki bliski i daleki ljudi koji pate, već je solidarnost »čvrsta i postojana odlučnost zauzeti se za *opće dobro*; to jest za dobro svih i svakoga, jer svi smo uistinu za sve odgovorni«. ³¹ Osobita odnosno prvenstvena solidarnost prema papi Ivanu Pavlu II je solidarnost sa siromašnima, budući da se Crkva osjeća pozvanom, i to snagom svoga evanđeoskog poslanja, da bude na strani siromašnih.

---

26 PAPA IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, enciklika, Zagreb, 1988, KS, Dokumenti 89, t. 41.

27 *Sollicitudo rei socialis*, t. 39.

28 *Centesimus annus*, t. 57.

29 PAPA PAVAO VI, *Populorum progressio*, enciklika, Zagreb, 1967, KS, Dokumenti 1, t. 16.

30 *Sollicitudo rei socialis*, t. 39.

31 Isto, t. 38.

2. NAVIJEŠTANJE SOCIJALNE MISLI I REEVANGELIZACIJA U PERMANENTNOJ SLUŽBI ČOVJEKU I SVIJETU

Kao što je prvotna evangelizacija tako je i svaka nova evangelizacija ili reevangelizacija nepotpuna ako u svom procesu dostatno ne uvažava i socijalnu komponentu. Na toj komponenti prepoznaje se i autentičnost samog naviještanja Crkve. Kad se govori o reevangelizaciji misli se na prostore na kojima se već jednom u povijesti dogodila kristijanizacija. Ali istodobno se misli na osobe koje sad žive na tim prostorima i koje su baštinici kršćanske civilizacije bilo na temelju svoga pripadništva Kristovoj Crkvi bilo posredstvom kršćanskog odgoja, a koje su se sad duboko distancirale od svoje Crkve ili se prema njoj odnose posve indiferentno u teoretskom razmišljanju i shvaćanju kao i u praktičnom životnom djelovanju. Socijalna misao kao sastavna komponenta evangelizacije općenito, a tako i reevangelizacije napose u permanentnoj je službi čovjeku i svijetu time što čovjek i svijet gleda ponajprije u njegovoj spasenjskoj potrebnosti i eshatološkoj perspektivi kraljevstva Božjega, a tek onda kao člana ili sastavnog dijela Crkve. Drugim riječima, aktualno recipiranje socijalne misli u reevangelizatorskom zahvaćanju Crkve ne okreće čovjeka i svijet ponajprije i isključivo samo Crkvi, nego ih istodobno okeće prema njihovu spasenju, prema ljudima s kojima žive i rade i konačno prema univerzalnom zajedništvu ljudskoga roda u Očevu krilu. Odatle i dvostruka uloga socijalnog nauka Crkve i reevangelizacije, koja se s jedne strane sastoji u upozoravanju na dehumaniziranje i otuđenje koje se dogodilo u samom čovjeku, u njegovim međuljudskim odnosima i u odnosima prema društvu i svijetu. I s druge strane to je pastoralno-praktična uloga, koja se sastoji u humaniziranju samog čovjeka i svih tih odnosa oko čovjeka. Takvim svojim stavom Crkva doprinosi i ispravno shvaćenoj demokraciji. Premda nije vezana ni uz jedan određeni politički sustav, ona se ne može odreći vlastite odgovornosti što se tiče oblikovanja ljudskoga društva, a koju vrši »u prvom redu svojim društvenim naukom, što pripada u zadaću nove evangelizacije«. ³² U tom su nauku načelo dostojanstva ljudske osobe s temeljnim pravima, načelo supsidijarnosti i načelo solidarnosti bitne komponente za izgradnju novog društva. ³³

2.1. Socijalni nauk Crkve i otuđenje čovjeka

Novost za sadašnju reevangelizaciju osobito u Europi ponajprije je u tome da Kristova Crkva ima pred sobom otuđenog čovjeka i na Istoku i na Zapadu. Papa Ivan Pavao II. konstatira u enciklici »Centesimus annus« da kolektivizam unutar socijalističkih zemalja nije uspio ukloniti otuđenje čovjeka, naprotiv, još ga je više povećao u nekim dimenzijama. No, istodobno, premda u drukči-

32 *Biskupska sinoda* (1992), t. 10.

33 Biskupi Europe izričito ističu: »Načelo dostojanstva ljudske osobe – s temeljnim pravima koja joj pripadaju prije svakog društvenog određenja, te joj se ne mogu zaniijekati ni oduzeti ni odlukom većine – načelo supsidijarnosti – koje se tiče prava i nadležnosti svih zajednica – i načelo solidarnosti – koje zahtijeva ravnotežu između slabijih i jačih – mogu tvoriti, doista, stupove novoga društva koje valja izgraditi u Europi. Stoga je poznavanje društvenoga nauka nužno za sve one koji se u kršćanskom duhu zalažu u izgradnji nove Europe« (*Biskupska sinoda* /1992/, t. 10).

34. *Centesimus annus*, t. 41.

jim društvenim i gospodarskim uvjetovanostima, i na Zapadu se dogodilo otuđenje i to »zajedno s gubitkom autentičnog smisla za egzistenciju«. ³⁴ Otuđenje čovjeka na Zapadu događa se već u potrošnji, koja omogućuje lažna i površna zadovoljstva čovjeku, a zanemaruje konkretno iskustvo njegove osobnosti. Nadalje, otuđenje se događa u radu ako taj ne dopušta da se radnik posredstvom vlastitog rada ostvaruje kao čovjek. U svakom društvenom sustavu otuđen je čovjek koji odbija da transcendirá sebe samoga i da živi iskustvo darivanja sebe. Njegovo darivanje ne smije biti usredotočeno samo na darivanje nekom ljudskom projektu stvarnosti, lažnoj utopiji ili apstraktnom idealu, već se on može darivati i daruje sebe drugoj osobi ili drugim osobama i na kraju daruje se Bogu. ³⁵ Uz otuđenog čovjeka postoji i otuđeno društvo. Njegova je bitna karakteristika da u svojim oblicima društvene organizacije, u oblicima proizvodnje, a i potrošnje »otežava ostvarivanje toga darivanja i oblikovanja te međuljudske solidarnosti«. ³⁶ Opravdano govori Johannes Schasching o »lancu solidarnosti«, koji se tvori po darivanju drugome u braku, u obitelji, u susjedstvu, u radu, u slobodnom vremenu i u kulturnom životu vlastite nacije. ³⁷ Taj »lanac solidarnosti« ostvaruje se tako u najrazličitijim vrstama međuljudskih susreta u kojima čovjek priznaje drugog čovjeka osobom i ne dopušta njegovo degradiranje na sredstvo i objekt izrabljivanja. ³⁸ Istodobno upozorava »Centesimus annus« da, osim pozitivnog »lanca solidarnosti« u raznim ustanovama društva i u raznim društvenim segmentima, postoje oblici otuđenja i nesolidarnosti. Otuđenje se događa prije svega u svim oblicima konzumizma i životnih stilova, koji zadovoljavaju posebne i drugotne, a ne glavne i autentične čovjekove potrebe. Droga i pornografija apostrofiraju se kao ozbiljne smetnje u funkcioniranju sustava društva. Otuđenje se događa u svijetu rada, posebno onda ako je pojedinac isključivo zainteresiran za visoku produktivnost, a ne i za sudjelovanje u solidarnom zajedništvu.

Reevangelizacija i društveni, odnosno socijalni nauk Crkve kao sastavni dio naviještanja evanđelja imaju istog adresata i istodobno teže prema istome cilju. Zajednički njihov adresat u svim postojećim društvenim sustavima jest otuđeni čovjek sa svim svojim mogućim vrstama razotudenosti. Teškoća je, osobito za europskog čovjeka, u tome što se taj otuđeni čovjek razotuđivao unutar europske civilizacije, koja povijesno, kulturološki i religiozno izrasta iz kršćanskih korijena. Tom je čovjeku Crkva istodobno blizu i daleko. Oko čovjeka su toliki razni religiozni i crkveni simboli, a unutar njega djeluju posljedice novovjekovne individualizacije i sekularizacije, a kod mnogih i sekularizma. Događila se i još uvijek se u opsežnom obliku događa »subjektivizacija vjere«, prema kojoj se Kristova i crkvena riječ sluša »samo dok odgovara vlastitim potrebama i iščekivanjima«. ³⁹ Stoga je tom i takvom europskom čovjeku nužno ponuditi isusovsku radikalnost i evanđeosko iskustvo prvih vjernika Kristove Crkve, pri čemu oboje više govori, provocira i nadahnjuje od svih mogućih razočarenja koja su se dogodila u odnosu na trenutnu empiričku Kristovu

35 Isto, t. 41.

36 Isto, t. 41.

37 Johannes SCHASCHING, *Unterwegs mit den Menschen*. Kommentar zur Enzyklika »Centesimus annus« von Papst Johannes Paul II. Mit dem Text der Enzyklika in überarbeiteter deutscher Übersetzung, Wien-Zürich, 1991, str. 53.

38 SCHASCHING (1991), str. 53.

39 *Biskupska sinoda* (1992), t. 5.

Crkvu sadašnjeg trenutka. Reevangelizacija i socijalni nauk teže prema istome cilju, tj. prema postupnom prevladavanju čovjekove otuđenosti. Taj cilj može se i u ovim povijesnim uvjetovanostima nazvati realnom, a ne apstraktnom utopijom. Navjestitelji Radosne vijesti nastupaju u svom navjestiteljskom djelovanju kao probuđena savjest otuđenog čovjeka i društva, a ne kao njihov arbitar, koji prijeti i kažnjava kaznenim mjerama koje su im na raspolaganju. Pritom se Crkva služi isključivo isusovskom metodom posvjedočenom u Evanđelju, a manje povijesno tradicionalnom metodom, koja nije uvijek bila posve sukladna s Isusovim pastoralnim djelovanjem, osobito njegovim komunikativnim ponašanjem. U svojem proklamiranju i zastupanju Očevih, životnih i religioznih načela Isus je bio beskompromisan, neumoljiv i kristalno jasan, a u konkretnom ostvarivanju i prakticiranju tih načela od strane pojedinaca Isus je pokazivao natprosječnu tolerantnost i izuzetno Božje milosrđe. Može li i smije li Kristova Crkva ići nekim drugim putem? Nije li i današnjoj Crkvi ponajprije stalo do promaknuća, odnosno do spasenja čitavog čovjeka ovdje, sada i u apsolutnoj budućnosti.

2.2. Reevangelizacija teži promaknuću čitavoga čovjeka

Reevangelizacija nije sama sebi svrhom. Kao jedna od temeljnih zadaća Crkve ona je prije svega u službi konkretnoga čovjeka i njegova cjelovita promaknuća. No taj čovjek komu se Crkva svojom reevangelizacijom izravno obraća ima svoje granice, pozitivne i negativne strane, te je on u službi kraljevstva Božjega, ljudskog društva i konačno drugoga čovjeka. Govoreći o slici čovjeka, a polazeći od teksta enciklike »Centesimus annus«, Johannes Schasching govori o duhovnom sustavu koordinata,⁴⁰ kojeg je nužno uvažiti kad se želi komunicirati s današnjim čovjekom u bilo kojem društvenom sustavu. Pritom je nužno poći od prve konstante: »Ne postoji savršeno društvo, jer ne postoji savršen čovjek, a koji je osnovni element toga društva.«⁴¹ Usprkos tome isti je čovjek »stvoren za slobodu«, a to znači za odgovornost i za samoostvarenje. Bezbrojne uvjetovanosti utječu doduše na čovjekovu slobodu, ali je ne determiniraju. S tom prvom duhovnom konstantom usko je povezana i druga: budući da je čovjek stvoren za slobodu, onda je nedopustivo organiziranje društva tako da ono »samovoljno suzuje ili čak uništava sferu u kojoj sloboda zakonito djeluje.«⁴² S tom čovjekovom slobodom najuže je povezan i čovjekov osobni interes, koji se ne može označiti kao čisti egoizam, a koji mora imati svoje odgovarajuće mjesto u gospodarstvu i u društvu. Društveni poredak ne ide suprotstavljajući osobnog i društvenog interesa, nego, štoviše, traži načine njihove plodne koordinacije.⁴³ Treća linija duhovne koordinate proizlazi iz stvarnosti da je čovjek, i usprkos tomu što teži prema dobru, ipak sposoban i za zlo. Stoga mu je za njegov osobni interes potrebna određena kontrola i ograničenje. S tim u vezi katolički socijalni nauk izričito odbacuje teoriju »da najveća sreća i samim tim najveća sloboda sviju nastaju iz borbe interesa pojedinaca.«⁴⁴ Osobni interes mora uvažavati dimenziju pravde i solidarnosti. To

40 Isto, t. 31–33.

41 Isto, t. 31.

42 *Centesimus annus*, t. 25.

43 Isto, t. 25.

44 SCHASCHING (1991), str. 32.

osobito vrijedi za gospodarstvo. U naviještanju kraljevstva Božjeg Crkva uvažava i četvrtu duhovnu koordinatu, naime odnos kraljevstva Božjeg i društva. Jednom i drugom zajednički je subjekt – isti čovjek. I to čovjek koji je sposoban činiti dobro, ali koji naginje i prema zlu. Kristova Crkva kao izričit reprezentant kraljevstva Božjeg želi mobiliziranje i ostvarenje čovjekove slobode i njegova osobnog interesa, ali i uključenje čovjeka u djelotvorne strukture općeg dobra kako bi se čovjek mogao ostvarivati u svim svojim dimenzijama. Isto tako i nova evangelizacija, odnosno reevangelizacija, nije protiv razvitka humanizma, štoviše, ona pridonosi njegovu pročišćenju i učvršćenju osobito ako taj počinje gubiti svoj identitet i svoju nadu u budućnost.⁴⁵ Enciklika »Centesimus annus« ne tvrdi »da Crkva ima na raspolaganju posebne gospodarske i političke modele. Ali ona ima poruku, koja osvjetljava, motivira i prati traženje konkretnih rješenja.«⁴⁶

2.3 Dijalog – trajna komponenta reevangelizacije

Ako je socijalni nauk sam po sebi »instrument evangelizacije«, a samim tim i reevangelizacije, osobito u društvima koja su pred mnogo stoljeća evangelizirana, a u posljednja dva sekularizirana, onda je i dijalog kao sastavna i trajna komponenta te temeljne djelatnosti Crkve u službi čovjeku i svijetu. Upravo svojim socijalnim naukom Crkva je »započela dijalog s industrijskim društvom, a što nije učinila ni u jednom predindustrijskom društvu.«⁴⁷ Način dijalogiziranja prolazio je različite faze – kako zamjećuje Johannes Schasching: od prve, u kojoj se mislilo da se povratkom religiji i crkvenom ćudorednom učenju odlučno pridonosi rješavanju socijalnog pitanja. U drugoj fazi dijaloga Crkva je upoznala da se reformom moralnog shvaćanja ne mogu stvarati strukture i mehanizmi društva koji su dostatno pravedni za čovjeka. U toj fazi Crkva je razradila temeljna načela: načelo osobnosti, načelo solidarnosti, načelo supsidijariteta i načelo općeg dobra, s kojima je uz reformu moralnog uvjerenja tražila reformu postojećih struktura. U trećoj fazi socijalni nauk Crkve izričito traži dijalog. Njegovisu protagonisti prije svega papa Ivan XXIII, Drugi vatikanski sabor, te pape Pavao VI. i Ivan Pavao II. Crkva traži dijalog sa svim ljudima dobre volje sa željom da se svaki čovjek ostvaruje u svojem ljudskom totalitetu, da se strukture i ustanove društva humaniziraju ako nisu dostatno pravedne za svakog čovjeka i, naposljetku, da se humaniziraju međuljudski odnosi na razini malih grupa, a zatim i na internacionalnoj razini.

Obveza Kristove Crkve da promiče i stalno sama prakticira na Drugome vatikanskom saboru započet dijalog na unutarcrkvenom, ekumenskom i svjetovno-društvenom polju, ne temelji se ponajprije i ne jedino u stvarnosti čovjekova otuđenja od Crkve i u stvarnosti autonomnog društva naspram Crkve, nego taj dijalog proizlazi iz samog evanđelja i od utemeljitelja Crkve Isusa iz Nazareta. To je evanđelje »upućeno svim ljudima. Ono živi, doduše, u Crkvi i u njoj ima nešto slično kao naslijeđenu domovinu. No ono se u njoj prvotno sluša, čuva, navješćuje i izvršava. Ali djelotvorna Riječ spasenja treba ići svima. Poziv je neograničen. Druga je stvar tko taj poziv Božji u životu zaista

45 *Biskupska sinoda* (1992), t. 4.

46 Isto, t. 33.

47 Isto, t. 87.

prihvaća.«⁴⁸ Evanđelje nije privatna svojina Crkve i samo njezina privatna stvar, kojom se jedino Kristove Crkve nadahnjuju i služe, već je ono na neki način stoljetna baština čitavoga čovječanstva, pod čijim su se nadahnućem rađale razne civilizacije. No ono je istodobno i u posebnom stupnju »mjera za Crkvu i kritičko mjerilo prema kojem se Crkva ravna.«⁴⁹ Evanđelje je kontinuirani nastavak u Očevu Sinu započetog dijaloga sa svijetom. Iako dijalog nije jedini oblik po kojem se evanđelje događa i uprisutnjuje u svaku ljudsku sredinu, uključivo i u one prostore gdje se već dogodila prva evangelizacija, sigurno je ipak dijalog »izvrstan način kojim evanđelje dohvaća adresate. Dijalog je već ukorijenjen u tajni utjelovljenja: sam Bog ulazi u svijet kao u povijest poslana Riječ.«⁵⁰

Ako Crkva želi komunicirati s čitavim svijetom, te ako želi svakom čovjeku dobre volje pristupati evangelizatorski ili pak reevangelizatorski, onda se ona mora i u ovom povijesnom trenutku, opredijelivši se »za smionost dijaloga«,⁵¹ izložiti i izručiti tom svijetu govoreći čovjeku u zgodno i nezgodno vrijeme, apostrofirajući sve društvene strukture i čovjekove ustanove, koje dehumaniziraju i koje otežavaju ili pak onemogućuju promaknuće čitavog i svakog čovjeka. Pritom Crkva mora biti svjesna da po pojedinim svojim načelima može biti nelagodan sugovornik današnjem čovjeku. Ali i obratno, da taj isti čovjek s tolikim svojim pitanjima, zahtjevima, neslaganjima može biti nelagodan sugovornik za samu Crkvu. Suvremena reevangelizacija prelamat će se na dvjema temeljnim komponentama. Prva komponenta sastoji se u autentičnom naviještanju osobe Isusa Krista modernom čovjeku i susret tog čovjeka s tom osobom u smislu egzistencijalnog »da« ili »ne« toj osobi. Druga komponenta bit će nošena upravo kontroverznom pitanjima između Crkve i suvremenog čovjeka. Ta pitanja odnose se na prvotne i drugotne čovjekove potrebe, zatim na područje ćudoreda i na pseudovrijednosti i ciljeve koji nisu kompatibilni s evanđeoskim vrijednostima i ciljevima. Uz sve to nužno moramo imati pred očima viziju Crkve pape Pavla VI. koji reče da Crkva mora biti spremna »voditi dijalog sa svim ljudima dobre volje unutar i izvan svoga vlastitoga područja. Nitko nije tuđ njezinom srcu... Nitko nije njezin neprijatelj, osim onaj tko to sam želi biti. Ne zove sebe uzaludno katolička, nije uzaludno opunomoćena u svijetu promicati jedinstvo, ljubav i mir.«⁵² Upravo u današnjem pluralističkom kontekstu »Crkva ne odabire relativizam, nego iskren i razborit dijalog...«⁵³ U tom pravcu i sama nova evangelizacija »zahtijeva odgoj svećenika, redovnika i laika koji su potpuno ukorijenjeni u vlastitoj vjeri, te su tako kadri da poduzmu taj mnogostruki dijalog.«⁵⁴ Crkva pokušava činiti i nastaviti što je činio njezin utemeljitelj Gospodin Isus, koji je otvoreno dijalogizirao se svim tadašnjim kategorijama i slojevima ljudi, koji je jasno iznosio i zastupao Očeva

48 Karl LEHMANN, *Evangelium und Dialog*, u: Herder Korrespondenz 45 (1991), br. 2, str. 84–90, ovdje 86.

49 LEHMANN (1991), str. 86.

50 Isto, str. 86.

51 Isto, str. 86.

52 PAPA PAVAO VI. *Ecclesiam suam, enciklika*, t. 86–88, citirano prema LEHMANN (1991), str. 90.

53 *Biskupska sinoda* (1992), t. 9.

54 Isto, t. 9. Zanimljivo je konstatirati da se u Izjavi iz Vatikana 1991. biskupa Europe pojam »nova evangelizacija« upotrebljava 21, a pojam »dijalog« 18 puta.

načela, praktirajući pritom izuzetnu tolerantnost i božansko-ljudsko milosrđe, koji je oštro kritizirao religiozne i društvene ustanove, koje nisu nužno omogućavale humanizaciju čovjeka i njegovih međuljudskih odnosa, koji se idejno i praktično životno solidarizirao se odbačenim, prezrenim i na rub društva potisnutim ljudima. Nije li to jedini put i sadašnje Kristove Crkve u njezinu navještanju i sveukupnom djelovanju?!

3. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Moderni čovjek nalazi se nerijetko u životnim situacijama u kojima mu služe mnogobrojne ustanove društva jednostavno po dužnosti i iz neke vrste društvene solidarnosti. Je li Kristova Crkva jedna od tih ustanova društva koja je u službi čovjeku i svijetu samo iz društvene solidarnosti ili je Crkva ustanova koja služi čovjeku iz neproračunate ljubavi iz koje izvire svaka vrsta crkvene solidarnosti? I to solidarnosti koja je božansko-ljudskog podrijetla i koja je začetnik ili pak trajni kvasac civilizacije ljubavi. Kristova Crkva ponajprije želi osobno čovjekovo spasenje, koje obuhvaća ovozemnu i eshatološku dimenziju, ali i blagostanje pojedinca i društva, a da pritom to blagostanje ne dehumanizira ni pojedinca ni društvo niti postavlja u pitanje osobno čovjekovo spasenje. Na taj način Crkva se ne izdiže niti iznad pojedinca niti iznad društva, još manje teži za arbitražom nad pojedincem i društvom, već nadahnuta evanđeoskim načelima i nezastarivim evanđeoskim potencijalima humanog odnosa prema Bogu i čovjeku želi svaki svoj prvotni, svaki svoj drugotni navještaj staviti u službu prosperiteta, blagostanja i spasenja pojedinog čovjeka.

U svom evangelizacijskom i reevangelizacijskom zanosu, odnosno u svojoj navjesticeljskoj odgovornosti pred svojom glavom Isusom Kristom, Crkva može i mora, osobito u odnosu na neke teme kao što su ljubav, mir, pravda, razvoj i solidarnost, biti povremeno i nelagodan sugovornik bilo pojedinog čovjeka bilo manjih i većih društvenih skupina ljudi. Njezina zadaća nije u poistovjećivanju s određenim društvenim sustavom, određenom društvenom praksom, a najmanje s nekim od prevladavajućih političkih ideologija, već je njezina jedina temeljna zadaća identifikacija s konkretnim čovjekom u konkretnim povijesnim odrednicama i u jasno prepoznatljivoj društvenoj ambijentalnosti. Premda joj nijedan čovjek nije stran, ipak joj je siromašan, ugrožen, izrabljiv i od grijeha pogođen čovjek bliži. Odatle i jasna preferencijalna opcija Kristove Crkve za siromašne.

Sadašnja reevangelizacija Crkve ne želi suvremenom čovjeku govoriti samo o Isusu Kristu i o spasenju koje nema odmah vidljivih dimenzija u ovozemnosti, nego ona istodobno želi pridonositi mijenjanju svih socijalnih i ideoloških barijera i konačno svih konzumističkih negativnosti, koje umanjuju a tako često i ugrožavaju čovjekovo spasenje. Reevangelizacija teži za oslobođenjem i spasenjem čovjeka u isusovskom smislu. A to oslobođenje uključuje: navezanost na Božju pravednost umjesto na pseudopravednost: davanje sebe drugima umjesto egocentrizma: tolerantnost i milosrđe umjesto dijeljenja lekci-ja; otvaranje novih radnih mjesta umjesto zgrtanja neograničenog profita; čuvanje prirode i okoliša umjesto njihova razaranja, humaniziranje međuljudskih odnosa umjesto zatvaranje pojedinca u egocentrizam i stvaranje humanog ozračja za bolesne, ranjene, stare i nemoćne osobe.